

РОЗКОПКИ ПОСЕЛЕННЯ КУЛЬТУРИ ЛІЙЧАСТОГО ПОСУДУ БІЛЯ с. ЗИМНЕ, ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ, У 1960—1961 рр.

М. А. ПЕЛЕЩИШИН

У 1960—1961 рр. Волинською археологічною експедицією Інституту суспільних наук АН УРСР продовжувались систематичні розкопки багатощарової пам'ятки біля с. Зимне, Волинської області¹.

Ця пам'ятка знаходиться на північно-західній околиці села, в центральній частині (урочище «Городище») високого довгастого мису лівого, давнього берега р. Луг (права притока Західного Бугу). Мис з трьох сторін оточений заболоченою долиною, лише на південному сході він з'єднується з корінним берегом, від якого штучно відокремлений у недалекому минулому. Центральна частина мису ще в I тисячолітті н. е. була відокремлена з обох боків глибокими перекопами, що утруднювали доступ до неї. Вона має неправильну трикутну форму. Її довжина — 135 м, найбільша ширина в південно-східній частині — 65 м, в північно-західній — 14 м, висота — 15—16 м.

Культурний шар складається в основному з двох горизонтів. Верхній горизонт відноситься до ранньослов'янського часу². В нижньому горизонті основну масу знахідок становлять матеріали культури лійчастого посуду. Крім того, тут виявлено невелику кількість знахідок культури пізньострічкової розписної кераміки, фрагментів пізньотрипільської кераміки та окремі уламки посуду культури кулястих амфор. До значно пізнішого часу відноситься і невелика кількість знахідок поморської культури.

Завданням даної статті є публікація матеріалів культури лійчастого посуду із розкопок 1960—1961 рр.

У ці роки були досліджені ділянки 39—41, 46, 49, 53—56 нижнього горизонту загальною площею понад 700 м²³. Таким чином, була розкопана вся північно-західна частина урочища (рис. 1).

Культурний шар поселення, як і на раніше дослідженій площі, залягав безпосередньо під ранньослов'янським горизонтом, на глиби-

¹ Ю. Н. Захарук, Поселение энеолитического времени в с. Зимно, Волинской области, КСИА, вып. 4, К., 1955, стор. 114—115; його ж, Поселение культуры воронковидных сосудов на Волини, КСИИМК, вып. 67, М., 1957, стор. 97—100.

² В. В. Ауліх, Матеріали з верхнього горизонту городища біля с. Зимне, Волинської області, МДАПВ, вип. 3, К., 1961, стор. 137.

³ Ділянки 43—45, 47, 50 були досліджені у 1958—1959 рр.

ні 0,6—3,5 м від сучасної поверхні. Він відзначається значною насиченістю, лише на ділянках 53—56 знахідок було менше. Стан збереження культурного шару неоднаковий. Місцями він сильно зруйнований численними ямами верхнього горизонту.

На дослідженій площі було виявлено ряд ям, одну прямокутну споруду, два рови та скупчення глиняної обмазки.

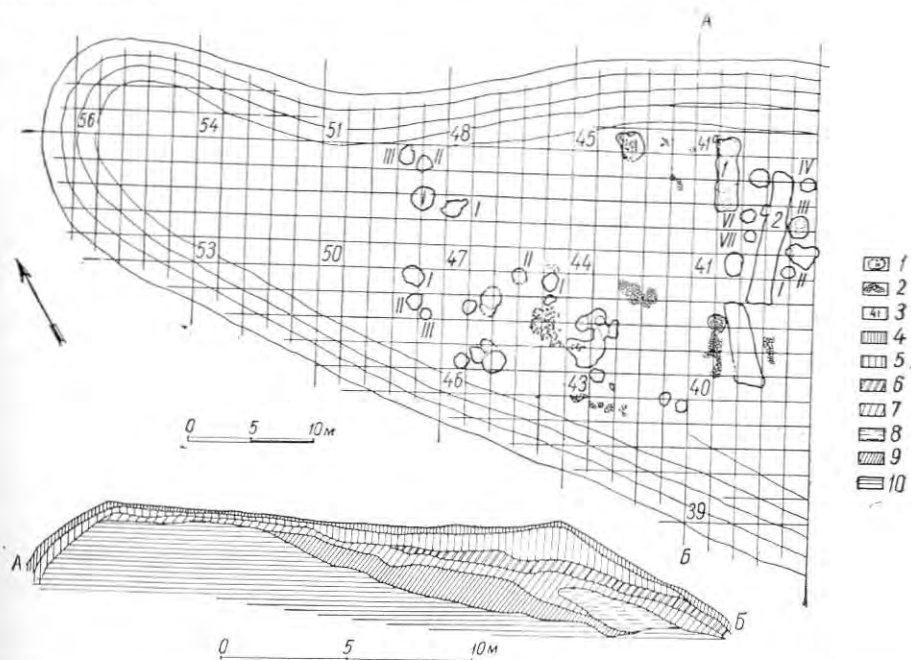

Рис. 1. Село Зимне, урочище «Городище». План розкопок північно-західної частини поселення культури лійчастого посуду.

1—контури ям; 2—скупчення глиняної обмазки; 3—номери ділянок; 4, 5—верхній горизонт (4—орній шар, 5—чорнозем); 6—9—нижній горизонт (6—чорна земля, 7—сіра земля, 8—насищена глина, 9—слабо гумусований пісок); 10—материкова глина.

Більшість ям являють собою невеликі заглиблення округлої (діаметр 1—1,35 м) або овальної форми (діаметр 1,5—2×1,3—1,5 м). Стінки їх переважно прямі, інколи похилі, дно рівне. В заповненні ям виявлено розрізнені куски глиняної обмазки, уламки кераміки, крем'яні відщепи, окремі знаряддя праці та кістки тварин.

В розташуванні ям поки що не вдалося простежити певної закономірності. Однак окремі ями зв'язані між собою і утворюють певні комплекси. Таких комплексів виявлено три, з них два на ділянці 46 і один на ділянці 49. Нижче подається їх опис.

Ділянка 46.

Комплекс I складається з двох з'єднаних між собою ям та третьої окремої невеликої ями, розташованої поруч (рис. 2). Контури двох з'єднаних між собою ям виявлені на глибині 1,1 м від сучасної поверхні. Ями частково зруйновані об'єктами верхнього горизонту. Одна з них мала приблизно круглу форму, сильно розширені донизу стінки та рівне утрамбоване дно. Її діаметр — 1,7 м, глибина — 0,8 м⁴.

Друга яма мала овальну форму, розширені донизу стінки та рівне

⁴ Глибина цієї і наступних ям подається від рівня їх виявлення.

дно із незначним заглибленням посередині. Розміри ями — $1,5 \times 0,7$ м, глибина — $0,46$ м.

Обидві ями були заповнені сірою землею, в якій знайдено куски глиняної обмазки, вуглики, значну кількість уламків посуду, крем'яні відщепи та скребки, кілька цілих та фрагментованих кістяних проколок, уламки глиняних прясел, грузило, тваринні кістки та черепашки Упію.

Третя яма відкрита на відстані приблизно 1 м на південний захід від описаних ям, на глибині $1,3$ м від сучасної поверхні. Вона мала

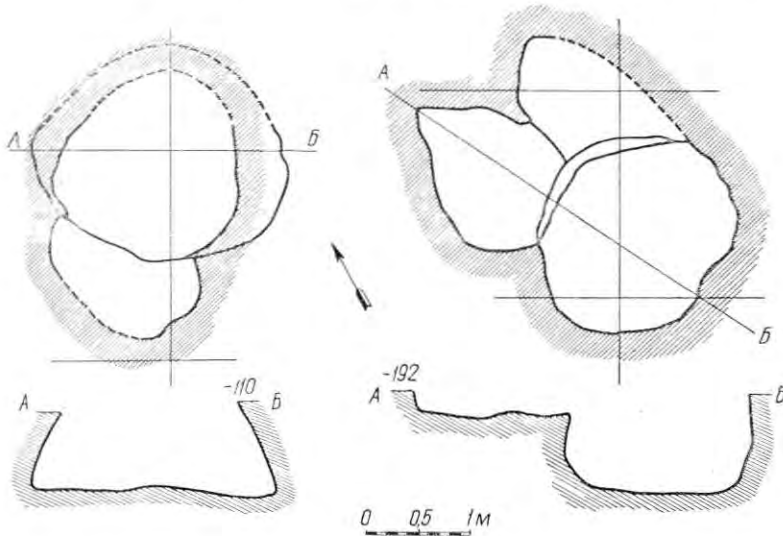

Рис. 2. Село Зимне, урочище «Городище». План і розріз ям комплексів I та II на ділянці 46.

неправильну округлу форму, прямі стінки та рівне дно. Діаметр її — $1,3$ м, глибина — $0,6$ м. В заповненні ями знайдено невелику кількість уламків посуду та крем'яні відщепи.

Комплекс II виявлено на відстані близько 2 м на південний захід від комплексу I. Він складається з ями, двох заглиблень, що примикали до неї, та невеликої ями, розташованої поруч (рис. 2).

Контури ями та заглиблень були виявлені на глибині $1,9$ — 2 м від сучасної поверхні.

Яма мала овальну форму (діаметр $2,1 \times 1,8$ м), злегка розширені донизу стінки та рівне дно. Глибина її — $0,85$ м.

Заглиблення з північної сторони було приблизно трикутної форми. Його стінки похилі, дно нерівне. Довжина — $1,5$ м, найбільша ширина — $1,3$ м, глибина — близько $0,2$ м.

Заглиблення з північно-східної сторони зруйноване у значній мірі ямою слов'янського горизонту. Глибина його — близько $0,2$ м.

У верхньому шарі заповнення ями та в обох заглибленнях виявлено куски глиняної обмазки, на яких збереглися відбитки дерева діаметром до 6 см. Крім того, знайдено значну кількість уламків посуду, крем'яні відщепи, уламки крем'яних скребок, кістяні проколки, кілька цілих та фрагментованих прясел, уламки грузила і тваринні кістки.

На відстані $0,8$ м на північний захід від вищеописаної ями, на глибині $1,8$ м від сучасної поверхні відкрито контури невеликої ями, яка мала круглу форму, похилі стінки та рівне дно. Діаметр її — $1,3$ м,

глибина—0,32 м. В заповненні ями, що складалося з чорної землі, знайдено окремі куски глиняної обмазки та уламки посуду.

Ділянка 49.

Виявлений тут комплекс складається з трьох ям.

Яма I відкрита на глибині 1,4 м від сучасної поверхні. Вона має овальну форму (розміри 1,87×1,5 м) і орієнтована з півночі на південь. Її стінки звужені донизу, дно рівне. Глибина її—0,75 м.

Яма II знаходиться на відстані 0,5 м на південь від ями I. Її контури виявлені на глибині 1,35 м від сучасної поверхні. Вона майже округла, стінки звужені донизу, дно рівне. Діаметр ями—1,3—1,4 м, глибина—0,8 м.

Яма III знаходиться у безпосередній близькості (0,2 м) від південно-східної ями II. Контури ями чітко простежені лише на глибині 1,8—1,9 м від сучасної поверхні. Її форма майже округла, стінки похилі, дно нерівне. Діаметр ями—близько 1 м, найбільша глибина—0,6 м.

Заповнення усіх трьох ям однакове. Тут знайдено невелику кількість кусків глиняної обмазки, фрагменти лійчастого посуду, а також одну цілу чарку (табл. II, 3), крем'яні відщепи, уламки пластин, кістяних проколов, глиняних прясел та окремі кістки. Крім того, виявлено кілька фрагментів пізньострічкової розписної кераміки.

Таким чином, описані комплекси ям складаються з кількох з'єднаних між собою ям та невеликої круглої ями, розташованої біля них. Подібні споруди з кількох ям відомі із поселень культури лійчастого посуду в с. Малі Грибовичі, Львівської області⁵, Цмельові⁶, Грудеку Надбужному⁷ та ін. В окремих спорудах на згаданих поселеннях виявлено сліди печей або вогнищ. В описаних комплексах не виявлено слідів печей або вогнищ. Однак розміри та знахідки в заповненні їх різномірних цілих і фрагментованих знарядь та глиняних виробів дозволяють припустити, що ці комплекси є залишками заглиблених споруд господарського або житлового характеру.

Споруда I відкрита на ділянках 41—41 «а» на глибині близько 0,7 м від сучасної поверхні. Вона являла собою заглиблення прямокутної форми із закругленими кутами і орієнтована з північного сходу на південний захід. Стінки заглиблення прямі, дно нерівне. Довжина його—6 м, ширина—1,8—2 м, глибина—0,4 м (рис. 3). На дні споруди виявлено два заглиблення круглої форми. Заглиблення у північно-східній частині споруди мало діаметр 1,5 м і глибину 0,15 м від рівня дна споруди. Розміри заглиблення у південно-західній частині відповідно—0,7 і 0,3 м.

У заповненні споруди, що складалось із чорної землі, виявлено невелику кількість кусків глиняної обмазки, уламків кераміки, крем'яних відщепів та кісток тварин. Описана споруда мала, мабуть, господарське призначення. Можливо, що контури подібної споруди були частково виявлені в 1933 р. на поселенні в с. Малі Грибовичі⁸, однак повних аналогій до такого типу споруд не вдалося знайти.

⁵ М. Ю. Смішко і М. А. Пелешини, Поселення культури лійчастого посуду в с. Малі Грибовичі, Львівської області, МДАПВ, вип. 4, К., 1962, стор. 28—34.

⁶ Z. Podkowińska, Sprawozdanie z prac wykopaliskowych prowadzonych w 1955 r. w Cmielowie na stanowisku Sawroniec-Palyga, SA, III, 1957, стор. 27—40.

⁷ J. Kowalczyk, Osada kultury pucharów lejkowatych w miejsc. Gródek Nadbuzny, pow. Hrubieszów, w świetle badań 1954 roku, WA, XXIII, Warszawa, 1956, z. 1, стор. 25—31; його ж, Badania kultury pucharów lejkowatych w Gródku Nadbuznym, pow. Hrubieszów, przeprowadzone w 1955 r., WA, XXIV, Warszawa, 1957, z. 1—2, стор. 38.

⁸ М. Ю. Смішко і М. А. Пелешини, вказ. праця, стор. 33.

Крім вищеописаних ям, на ділянках 40—41 були виявлені два рови. Один рів розташований на ділянках 40—41 на глибині близько 0,8 м від сучасної поверхні. Він мав прямокутну форму із закругленими кутами і був орієнтований з північного сходу на південний захід. Його стінки звужені донизу, дно поступово заглиблювалось в напрямку до

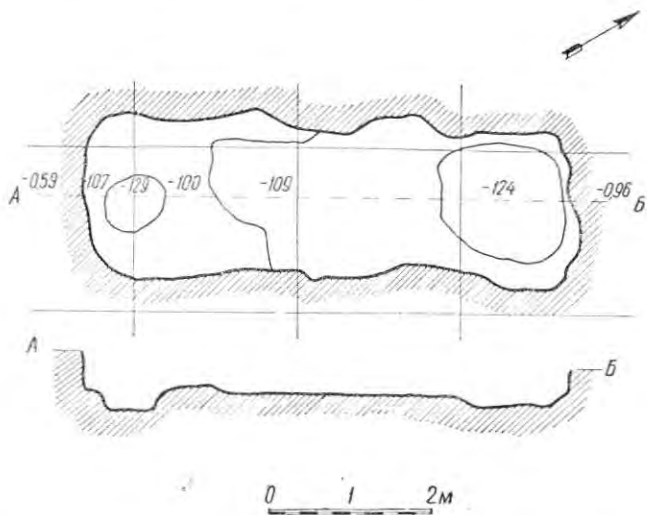

Рис. 3. Село Зямне, урочище «Городище». План і розріз споруди I на ділянці 41.

південного заходу. Довжина рову—11 м, ширина—1,6—2,2 м, глибина—до 1 м. Безпосередньо до північно-західної стінки рову примикала яма приблизно овальної форми (діаметр 0,85×0,5 м). Її стінки прямі, дно рівне. Як і рів, яма мала глибину 1 м.

Заповнення рову і ями однакове. Це—сіра насипна глина з прошарками чорної землі. Виявлений матеріал нечисленний і складається з дрібних уламків посудин, крем'яних відщепів, уламків окремих знарядь та дрібних кісток. Можливо, що у конструктивному відношенні яма становила одне ціле з ровом.

Другий рів виявлено на ділянці 40 на відстані 0,2 м від першого рову і на глибині 1,3 м від сучасної поверхні. Він мав також прямокутну форму із закругленими кутами і був спрямований приблизно з півночі на південь. Його стінки переважно похилі, дно заглиблювалось у напрямку на південь. Довжина рову—7,2 м, ширина—1,6—2,4 м, глибина—до 1,05 м (рис. 1).

Безпосередньо до північно-східної стінки рову примикала яма круглої форми (діаметр 1,5 м). Вона мала розширені донизу стінки та рівне дно, глибина її—0,65 м. Заповнення рову і ями подібне. Тут виявлено велику кількість кусків глиняної обмазки, уламків кераміки, крем'яних відщепів, цілих і фрагментованих крем'яних, кістяних та глиняних виробів.

Можливо, що ця яма у конструктивному відношенні також зв'язана з ровом.

По обидві сторони описаного рову на глибині 1,36—1,53 м від сучасної поверхні в сірій гумусованій землі виявлено два скупчення глиняної обмазки. Скупчення із західної сторони віддалене від стінки рову на 0,8—1 м і тягнулось смугою паралельно до неї. Довжина скуп-

чення—4,5 м. ширина—0,65—1,4 м, товщина—0,1—0,2 м. Друге скупчення обмазки було віддалене на 0,8 м від східної стінки рову. Його довжина—2,2 м, найбільша ширина—1 м, товщина—1,5 см. Серед кусків обмазки виявлено уламки посуду, крем'яні відщепи, уламки крем'яних знарядь та кістки тварин.

Можливо, що описані скупчення зв'язані з другим ровом. Підтвердженням цього є значна кількість кусків глиняної обмазки, виявлених у заповненні рову і особливо ями, що походить, мабуть, з цих скупчень. Можливо, що подібний рів був відкритий на поселенні в Грудеку Надбужному⁹. Однак опубліковані дані не дають уявлення про його форму та розміри. Призначення ровів на поселенні біля с. Зимне встановити поки що важко.

* * *

В культурному шарі і заповненні споруд виявлено численний речовий матеріал, який в основному не відрізняється від знахідок з розкопок попередніх років.

Значну кількість знахідок становлять крем'яні вироби, виготовлені з волинського кремню, який має темно-сірий, з сивими смугами колір. Серед крем'яних виробів найчастіше зустрічаються відщепи і уламки пластин, рідше — уламки нуклеусів і відбійників. Із крем'яних знарядь найбільш численними є скребки. Вони виготовлені на пластинах або відщепах (табл. I, 1—5, 7, 8). Невелику групу знарядь становлять ножі, виготовлені переважно на вузьких трикутних або трапецієвидних у розрізі пластинах. Краї пластин оброблені високою ретушшю, часто затуплені і заполіровані від користування (табл. I, 20). Крім того, знайдено кілька проколковидних знарядь, виготовлених також на пластинах (табл. I, 10, 17, 18). Одна з проколок виготовлена на пластині довжиною 11,6 см (табл. I, 19).

Серед крем'яного інвентаря виділяються ножі-серпи (2 екз.). Один з них виготовлений на трикутній у перерізі пластині (16,5×2,5 см). Її робочий край зазублений шляхом нанесення ретуші та заполірований від вживання. На необробленому краї пластини зроблено дві штучні виїмки для скріплення пластини з відповідною оправою (табл. I, 15). Другий ніж-серп майже не відрізняється від попереднього (табл. I, 16). Подібні ножі-серпи відомі із Цмельова¹⁰, Вицьонже¹¹ та інших пам'яток.

Крім ножів-серпів, знайдено також кілька вкладишів до серпів, виготовлених на уламках трапецієвидних у перерізі пластин розміром приблизно 5×3 см. Їх робочий край оброблений ретушшю і заполірований з обох боків (табл. I, 11, 12).

Сокири збереглися переважно у фрагментованому вигляді. Вони прямокутні в розрізі, їх леза розширені, дугувидні, відшліфовані з обох боків, часто з вищерблинами від користування (табл. I, 21). Наконечники стріл мають трикутну форму з рівною або заглибленою основою. Довжина їх не перевищує 3 см (табл. I, 13, 14).

⁹ J. Kowalczyk, Sprawozdanie z badań osady kultury pucharów lejkowatych w Gródku Nadbużnym, pow. Hrubieszów, w 1956 r., WA, XXIV, Warszawa, 1957, z. 4, стр. 305.

¹⁰ Z. Podkowińska, Sprawozdanie z prac wykopaliskowych..., стр. 29; її ж, Osada górników na górze Gawroniec-Palyga, w Cmielowie, Dawna kultura, Wrocław, 1956, стр. 38.

¹¹ M. Gabalska, Kultura pucharów lejkowatych, Prace archeologiczne, z. 1, Kraków, 1961, стр. 211.

Кам'яні вироби представлені уламками зернотерок та розтиральників. Крім того, знайдено дві кам'яні сокири так званого гудзиковидного типу, що збереглися частково. Подібні сокири відомі з Малих Грибовичів¹², Грудека Надбужного¹³ та інших пам'яток. Вироби із кістки представлені проколками, уламками долотець, лощилами та

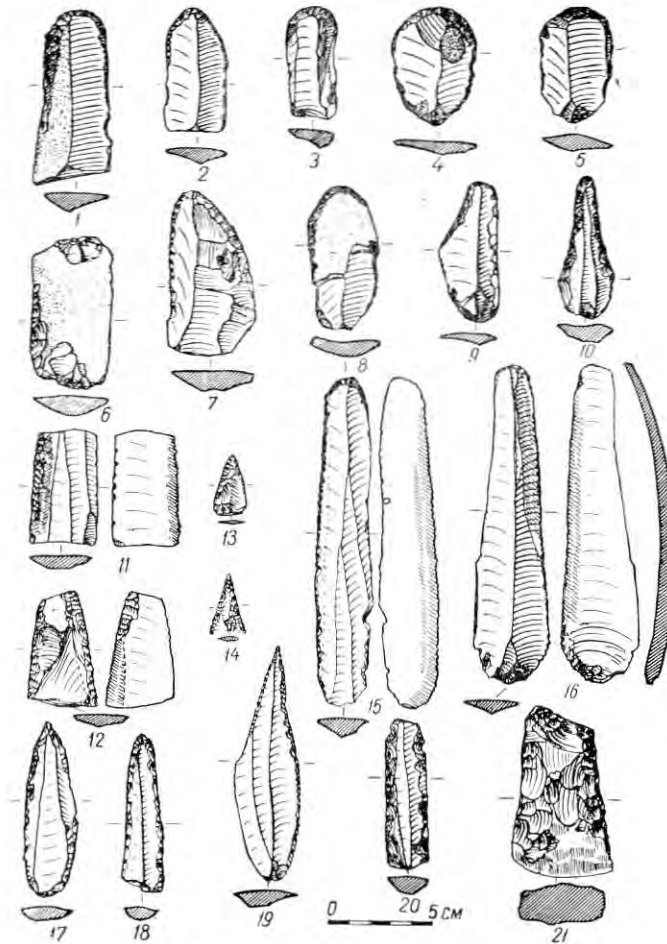

Табл. I. Село Зимне, урочище «Городище». Зразки крем'яних виробів із поселення:

1 — із ями II на ділянці 46; 2—21 — із культурного шару.

лопаточками для нанесення орнаменту на посуд. Проколки становлять найбільшу кількість знахідок серед них. Більшість їх виготовлена на колотих кістках. Довжина проколок, що повністю збереглися, 9—15 см. Звертає на себе увагу лощило, виготовлене на пластині, вирізаній із трубчастої кістки. У верхній частині лощила, прикрашеній скісними насічками по краю, зроблено круглий отвір для підвішування. Довжина лощила — 11,7 см, ширина — 2,3—3 см. Знайдено також кілька невеликих (до 9 см) кістяних лопаток із закругленим і відполірованим кінцем. Вони служили, можливо, для нанесення орнаменту на посуд.

¹² М. Ю. Смішко і М. А. Пелешин, вказ. праця, табл. IV, 17, 18.

¹³ J. Kowalczyk, Osada kultury pucharów lejkowatych..., табл. I, 2.

Керамічний матеріал становить найбільшу кількість знахідок. Це переважно уламки посудин, форми яких інколи важко встановити. Посуд виготовлений із глини з незначною домішкою найчастіше дрібного, рідше крупнозернистого піску та шамоту. Поверхня посудин покрита тонким шаром рідкої глини, її колір коричневий, з різними відтінками. Основну форму посуду становлять горщики біконічної форми. Найбільш численними є так звані мішковидні горщики з невисокими, злегка відігнутими вінцями. Горщики прикрашені під вінцями одним або двома горизонтальними пластичними валиками. Окремі горщики крім горизонтальних прикрашені і вертикальними валиками. Ці валики часто орнаментовані пальцьовими або штамповими заглибленнями. Повністю реставрований горщик має плоске денце, біконічний бочок та злегка відігнуті невисокі вінця. Край вінця і пластичний валик під ним орнаментовані нігтьовими вдавленнями. Висота його — 1,5 см, діаметр по вінцях — 14 см, денця — 6,8 см (табл. II, 7). Діаметр по вінцях інших горщиків, що частково збереглися, — 12—26 см. Зрідка подібні горщики мають під вінцями вушка з горизонтальним отвором (табл. II, 6).

Табл. II. Село Зимне, урочище «Городище». Зразки посуду із поселення:

1 — із ями I на ділянці 46; 3 — із ями I на ділянці 49;
2, 4—11 — із культурного шару.

Лійчасті горщики представлені значною кількістю уламків та однією реставрованою посудиною. Вона має мале денце, біконічний бочок і високі лійчасті вінця. Висота її — 18 см, діаметр по вінцях — 9,4 см, денця — 6 см (табл. II, 9). На окремих уламках зберігся орнамент у вигляді букви «М». Часто лійчасті горщики мають колінчасті вушка під вінцями. Ці горщики прикрашені під краєм вінця заглибленим орнаментом у вигляді одного або кількох горизонтальних рядків різної форми штампових заглиблень, заповнених інколи білою пастою. Подібні горщики відомі з Малих Грибовичів¹⁴, Грудека Надбужного¹⁵, Цмельова¹⁶ та багатьох інших пам'яток. Невелику групу знахідок становлять уламки горщиків, які мають горизонтальний валик під високими лійчастими вінцями.

Серед керамічного комплексу знайдено невелику кількість уламків, які належали горщикам із сильно розширеним донизу закругленим бочком. Серед цих уламків заслуговує уваги верхня частина гор-

¹⁴ М. Ю. Смішко і М. А. Пелешин, вказ. праця, табл. I, 7.

¹⁵ J. Kowalczyk, *Osada kultury pucharów lejkowatych...*, табл. II, 3.

¹⁶ Z. Podkowińska, *Sprawozdanie z prac wykopaliskowych...*, стор. 35, е.

щика, що збереглася частково. Цей горщик мав лійчасті вінця та сильно розширений бочок, прикрашений пластичним орнаментом у вигляді наліпних круглих (діаметр—3,9 см) плоских виступів. Діаметр по вінцях—25 см (табл. II, 11).

Звертає на себе увагу невелика амфора, яка має мале, злегка вгнуте денце, сильно опуклий бочок із закругленим переломом нижче половини висоти та низькі лійчасті вінця, прикрашені під краєм заглибленою ламаною лінією. На переході плечиків у вінця розмішені два колінчасті вушка з горизонтальним отвором. Від основи ручок відходять вниз два пальцевидні пластичні відростки. Висота її—15 см, діаметр по вінцях—10,8 см, денця—6 см (табл. II, 8).

Чарки з однією ручкою за своєю формою поділяються на біконічні чарки і чарки із закругленим дном.

Біконічні чарки мають півмісяцевидні ручки, так звані «ansa lunata», або зооморфні ручки. Ціла чарка має злегка вгнуте денце, біконічний бочок, низькі лійчасті вінця та півмісяцевидну ручку. Чарка прикрашена чотирма наліпними валиками, що спадають від вінця до найбільшої опуклості бочка. Висота її—7,1 см, діаметр по вінцях—7,5 см, денця—4 см (табл. II, 3). Частково деформована друга чарка має зооморфну ручку у вигляді голови барана. Її висота—11,5 см, діаметр дна—5 см (табл. II, 4). Крім того, знайдено одну цілу зооморфну ручку і чотири, що збереглися частково, у вигляді голови барана. Одна з них виділяється своєю масивністю. Вона овальна в розрізі, з поздовжнім ребром посередині у вигляді валика. Краї і ребро прикрашені штамповими заглибленнями (табл. II, 10).

Чарки із закругленим дном мають тільки півмісяцевидні ручки «ansa lunata». Чарка, що повністю збереглася, має закруглене дно та майже циліндричну верхню частину із злегка відігнутим краєм вінця, під яким нанесено орнамент у вигляді горизонтальної ламаної лінії. Висота чарки—5,6 см, діаметр по вінцях—7,5 см (табл. II, 1).

Фляги з комірцем збереглися у фрагментованому вигляді. Посудина, що частково збереглася, має опуклий бочок з переломом нижче половини висоти та злегка відігнуті вінця. Горизонтальний комірець під вінцями має насічки. Діаметр її по вінцях—5,5 см (табл. II, 2). У керамічному комплексі знайдено кілька уламків мисок, які мають загнутий досередини потоншений край, часто із слабо вираженим переломом під вінцями (табл. II, 5). Заслужують уваги одна ціла і дві фрагментовані мініатюрні посудини. Вони мають нестійке денце та розширені догори стінки із загнутим досередини потоншеним краєм. Ціла посудина має висоту 2 см, діаметр по вінцях—3,2 см, денця—2 см.

Крім посуду, було виявлено й інші глиняні вироби: прясла, грузила і зменшені моделі кам'яних сокир. Цілі і фрагментовані прясла становлять велику групу знахідок. За формою вони поділяються на конічні із заглибленням в основі, біконічні і плоскі прясла. Прясла мають приблизно однакову величину. Їх діаметр—3—6 см. Найбільш численними є конічні прясла з мисочкоподібним заглибленням в основі. В окремих випадках вони прикрашені круглими заглибленнями, укладеними в радіальні лінії, або вертикальними заглибленнями біля основи. Біконічні і плоскі прясла зустрічаються рідше. В кількох випадках біконічні прясла також прикрашені заглибленнями по ребру.

Грузила представлені двома цілими і кількома фрагментованими зразками. В їх керамічній масі простежуються відбитки зерен і половин. Вони приблизно циліндричні з поздовжнім круглим отвором або з поперечним заглибленням для підв'язування. Довжина грузил, що збе-

реглися, — 10 см, діаметр — 3,5—6 см. Окрему групу знахідок становлять глиняні зменшені моделі кам'яних сокир так званого гудзиковидного типу. Сокира, що повністю збереглася, має круглий опуклий обухок діаметром 2,5 см та розширене дуговидне лезо. Отвір круглий, діаметром 0,5 см. Довжина моделі — 5,2 см, ширина леза — 3,3 см.

В культурному шарі поселення було виявлено також велику кількість кісток переважно домашніх, рідше диких тварин, однак остеологічний матеріал поки що не опрацьований.

Питання хронології поселення, господарства та інших сторін життя його жителів вимагають детального аналізу всіх матеріалів, в тому числі і з розкопок попередніх років, що не входить у завдання статті.

Зимнівське поселення культури лійчастого посуду було датоване Ю. М. Захаруком на основі його досліджень 1956—1958 рр. етапом С/П трипільської культури (за періодизацією Т. С. Пассек)¹⁷. Підставою для цього послужили знахідки фрагментованого пізньотрипільського посуду, виявленого в культурному шарі даного поселення. Розкопки 1960—1961 рр. не дали нових датуючих речей, за винятком невеликої кількості уламків аналогічного пізньотрипільського посуду, тому немає поки що додаткових даних для уточнення датування поселення.

Зимнівське поселення є найбільш широко дослідженою пам'яткою культури лійчастого посуду в західних районах УРСР. Тому матеріали розкопок 1960—1961 рр. мають значення не тільки для більш повного вивчення господарства, культури і побуту його жителів, а й для висвітлення історії племен цієї культури в західних районах УРСР.

РАСКОПКИ ПОСЕЛЕНИЯ КУЛЬТУРЫ ВОРОНКОВИДНЫХ СОСУДОВ У с. ЗИМНО, ВОЛЫНСКОЙ ОБЛАСТИ,

в 1960—1961 гг.

Н. А. ПЕЛЕЩИШИН

(Резюме)

В 1960—1961 гг. Волынская археологическая экспедиция Института общественных наук АН УССР продолжала систематические раскопки многослойного памятника в урочище «Городище» у с. Зимно, Волынской области. Культурный слой этого памятника состоит из двух горизонтов. В нижнем горизонте основную массу находок составляют материалы культуры воронковидных сосудов.

В процессе раскопок вскрыты три комплекса и ряд отдельных ям. Можно предположить, что комплексы ям имели хозяйственное или жилищное назначение. Важное значение имеет открытие остатков углубленного прямоугольного сооружения, вероятно, хозяйственного назначения. В исследованной части поселения открыты также два рва прямоугольной формы. Их назначение пока определить трудно.

В результате раскопок добыт многочисленный вещевой инвентарь, состоящий преимущественно из фрагментов керамики, кремневых отходов производства, а также кремневых, каменных, костяных и глиняных изделий. Новые материалы дополняют сведения о хозяйстве, культуре и быте жителей этого поселения, синхронного этапу С/П трипольской культуры, и имеют большое значение для освещения истории носителей культуры воронковидных сосудов в западных районах УССР.

¹⁷ Ю. М. Захарук, До питання про співвідношення і зв'язки між культурою лійчастого посуду та трипільською культурою, МДАПВ, вип. 2, К., 1959, стор. 62.

